

EEN SCHRIJFSTER DIE UITEENGELEGEN
WERELDEN BIJEENBRENGT

Christine Otten begeleidt Kantlijn, de schrijfclub voor dak- en thuislozen. In haar nieuwe roman *Om adem te kunnen halen* mengt ze poëtische ervaringen uit de Amerikaanse getto's met het sociaal-psychiatrische drama uit haar eigen Deventer familieachtergrond.

Zwarte dichters en een gekke vader

TEKST PETRA HUNSCHÉ · FOTOGRAFIE SANDER HEEZEN

Al eerder schreef Christine Otten over de gettocultuur in de Verenigde Staten. Ze reisde er drie maanden rond en sprak met de leden van de Last Poets, een vergeten groep dichters die leven in de zwarte wijken van New York, Detroit en Akron, Ohio. Haar bevindingen verwerkte ze in *De laatste dichters* (2004). Het toeval wilde dat ze door deze roman bij Kantlijn betrokken raakte: 'De enige zwarte jongen in die schrijversgroep had dat boek gelezen. Hij herkende zich erg in de hoofdpersoon Umar Bin Hassan, dus hij zei: kunnen we die vrouw niet een keertje vragen voor een workshop. Ik bleek er goed in, het kostte me geen enkele moeite om met ze op één lijn te zitten', zegt ze lachend. 'Voor mij ging er toen een soort angst weg, die ik had vanwege mijn achtergrond met een psychiatrische vader.'

Je ging in 2001 voor je boek naar New York en twee dagen later, 9/11, vlogen die vliegtuigen het World Trade Center in. Vlak achter de straat waar jij in een hotel zat!

'Ja, hoe verzin je het, hè? 9/11 was een shock en tegelijk een topervaring, oorlogsverslaggevers hebben dat ook, een soort euforie bijna, dat je heel extreem leeft. Het was schizofreen, ik besloot de volgende dag gewoon met de metro naar mijn eerste interview te gaan. Er zat bijna niemand in, alleen een paar militairen, op de terugweg reden we onder het WTC door en zag ik al die rook. Toen pas besefte ik echt hoe erg het was.'

Waar komt je belangstelling voor de gettocultuur vandaan?

'Mijn grootouders in Deventer luisterden in de jaren dertig naar Paul Robeson, weet je wel, die zwarte operazanger' – ze zingt met zware stem de beginregels van *Ol' Man River* – 'maar dat was voor mij geen directe aanleiding om naar Amerika te gaan. Ik ging daarheen voor *NRC Handelsblad*, mijn eerste verhaal over de Last Poets. Pas veel later bleek Paul Robeson toch de eigenlijke link. Behalve de eerste beroemde zwarte operazanger en filmacteur was hij communist en hij kwam ook op voor de arbeiders in de rest van de wereld, in Afrika en Europa, dus mensen als mijn grootouders liepen met die man weg.'

Zelf wist ik niets van zwarte muziek,

van zwarte cultuur, maar toen ik daar kwam, was er ineens die enorme klik. Het was zo wonderlijk, in Harlem kreeg ik het gevoel van: hêhê, ik ben thuis, ik voelde me bij die mensen als een vis in het water. Die verhalen... over de ouders, de grootouders, de armoe, de strijd, het racisme, de muziek, álles, het kwam ook allemaal bij elkaar: de politiek, het verzet, de *civil rights movement*, dat sprak me geweldig aan. Maar pas nu snap ik, met terugwerkende kracht, waaróm. En dat verhaal zit in mijn nieuwste boek, over mijn vader.'

Wat was er nou precies met je vader aan de hand?

'Hij was extreem fobisch, hypochondrisch, dat ging van kwaad tot erger, altijd denken dat-ie doodging en allerlei ziektes had. Toen ik dertien was, belandde hij in een psychiatrische instelling.'

Ik denk dat mijn vader slachtoffer was van zijn tijd, van die armoede en benauwende levensomstandigheden. Ja, ik geloof heel erg dat je door sociale dingen in je omgeving ziek kunt worden. Als je iemand maar genoeg verwaarloost, wordt-ie ziek en mijn vader was een heel intelligent en gevoelig kind in een taalzwak milieu met echte, diepe armoede. Zijn ouders ontzegden zich van alles zodat hij kon leren en ondertussen werd-ie steeds onhandiger, omdat zijn ouders hem van alles uit handen namen en hij vervreemde natuurlijk van zijn eigen milieu, maar in dat nieuwe milieu was hij ook een vreemde.

Dit boek had ik niet op mijn veertigste kunnen schrijven. Kijk, je doet natuurlijk altijd dingen omdat ze dicht bij je liggen, of om iets uit te zoeken wat met jezelf te maken heeft. Achteraf gezien ben ik door de Last Poets veel meer van mijn eigen achtergrond gaan begrijpen, die thema's van de afwezige vader en zelfhaat en de psychische problemen... Want als ik naar mijn vaders achtergrond kijk – echte armoede en eigenlijk heel getalenteerd zijn en slim, de vernederingen en dat soort dingen – dan is het heel logisch dat die klik er bij de Last Poets was, dat had niets met kleur te maken, het was gewoon een klik op menselijk niveau.'

De dichter Umar Bin Hassan speelde daarin de hoofdrol. Wat betekende hij voor jou?

'Umars dochter had in die toren gezeten en was gered. Hij belde me op: kom naar Detroit. Van daaruit nam hij me mee naar al zijn vrienden en familie, wat natuurlijk geweldig was voor het boek, en alles werd verhevigd door dat drama op de achtergrond. Met terugwerkende kracht was dat fantastisch. Dat ik zit te eten bij een vriendin die ik via Umar heb ontmoet en haar tante heeft Paul Robeson geholpen! Dat maakt het verhaal compleet, het lijkt wel één groot plan, je ziet dat alles met elkaar te maken heeft en dat zie je ook terug in mijn nieuwe boek. Het is niet alleen maar een persoonlijk verhaal want het gaat over allerlei mensen en ik vind het heel mooi dat ik die connectie kan maken met zwart Amerika.'

Umar lijkt wel een soort alter ego van je.

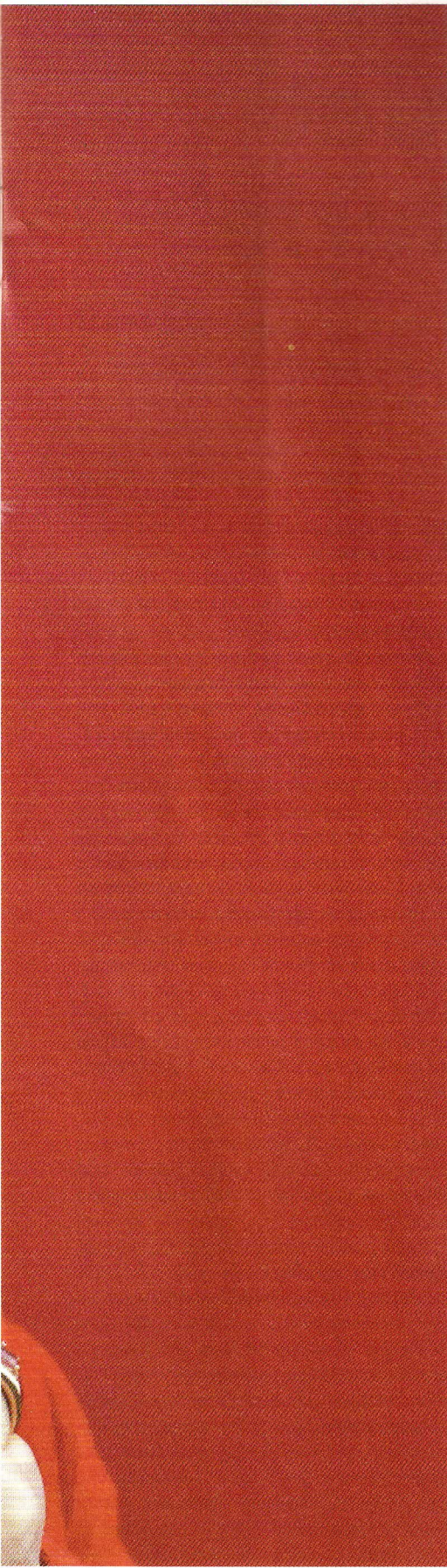
'Ja, hij is echt een spiegel. Onze ontmoeting was vrij bijzonder omdat het meteen wederzijds was, vriendschap, om verschillende redenen. Ik heb zijn verhaal in *De laatste dichters* helemaal verteld. Hij gaf het mij in een periode in zijn leven waarin hij van die ellende af moest en ik was een veilig iemand, helemaal uit Europa, blank et cetera. Het waren vreselijke verhalen en ik mocht in zijn huid kruipen, dat is heel bijzonder. De connectie kwam ook vanwege dezelfde soort gekwettheid, dezelfde pijn, dat herken je, het soort familie waar we uit kwamen, want met zijn zus had ik het ook. Zij was nog nooit buiten Amerika geweest, ze wilde sowieso niets met blanken te maken hebben, en die is hier op vakantie geweest! En om mijn moeder moest ze huilen want die leek zo op haar moeder!'

Wat houdt die gedeelde pijn precies in?

'Nou, de sleutelscène die ook in mijn nieuwe roman zit. Dat hij zijn vader wilde vermoorden en dat ik mijn vader de deur uit wilde zetten, dat is iets wat niet kán en niet mág gebeuren. De vader die een opvoeder is en een rolmodel hoort te zijn, die door zijn kind de deur uit gezet wordt, dat is een drama, je doet het uit zelfverdediging maar tegelijk is het zó vreselijk, het is gewoon te erg om te doen. Je doet als kind dus iets wat je eigenlijk helemaal niet kunt behappen en daardoor ontstaan, behalve de pijn, ook allerlei rare leegtes. Ik denk dat heel veel mensen met psychiatrische ouders dit zullen herkennen. >

'Al zit je helemaal tot aan de
stront in de goot, je kan je op
een of andere manier altijd
herstellen en erbovenuit
stijgen'

Je krijgt van die rare rolwisselingen. Als kind dacht ik bijvoorbeeld dat ik mijn vader snapte en ik wilde hem helpen, ik was een soort psycholoog, en natuurlijk kan je dat helemaal niet en daardoor neem je een rol aan waar je emotioneel helemaal niet klaar voor bent; en omdat het allemaal zo ingewikkeld is, veroorzaakt dat een soort verkniptheid, tenminste in mij, je slaat iets over, waardoor je aan de ene kant heel volwassen oogt en aan de andere kant van binnen helemaal niks bent, dat je niet weet wat je kunt denken en voelen, geen moreel kompas hebt en niet kunt vertrouwen op jezelf, dát!

Wat mij zo fascineerde aan Umar is dat hij slecht én goed was, snap je, hij is junkie geweest, heeft kinderen niet opgevoed, vrouwen verlaten, met geweld, en toch was het een geweldige dichter en iemand die veel liefde kon geven. Het hele boek *De laatste dichters* gaat daarover, over die mannen met al hun slechtheid, maar het is met zoveel mededogen geschreven dat je je moeiteloos met hen kunt identificeren, ook met de slechte dingen, want daarom is iemand nog niet een slecht mens. Dat is zo fascinerend en doordat ik in zijn huid kroop, kon ik dat ook over mezelf voelen. Ik kwam daardoor bij mijn eigen duistere kanten, want iedereen heeft die.'

Wat zijn jouw duistere kanten?

'Tja, daar kan ik niet zomaar antwoord op geven... ik denk vooral dat soort dingen als: jezelf naar beneden halen, niet zozeer zelfhaat, dat is misschien te sterk uitgedrukt, maar gewoon dat je in zo'n nare stemming komt, dat had ik vroeger heel erg, zo'n *loser*-gevoel dat het allemaal niet goed is. Umar noemde het zijn demonen en hij ging drugs gebruiken en om zich heen slaan. Je ziet dat ook bij allerlei mensen met wie het echt mis is gegaan. Vooral als kinderen liefde wordt ontzegd, of als ze naar tehuizen gaan, wordt het een moeilijk verhaal.

Omdat ik een vader had die altijd ziek was, heb ik altijd een hekel gehad aan alles wat zwak, ziek en misselijk was. Voordat ik bij Kantlijn kwam, had ik echt iets van: sodemieter op met al die problemen, dit soort mensen, ik voelde een weerzin, angst natuurlijk, voor mij was het een soort therapie om daar te gaan werken, dat had ik zelf helemaal niet in de gaten. Het was natuurlijk ook gemakkelijk: de schrijvers

bij Kantlijn zijn gewoon collega's, wij vinden elkaar op het gebied van schrijven, dat scheelt enorm. En nu vind ik het fantastisch. Want wat je daar leert is dat je nooit iemand kunt opgeven, *never* nooit! Bij de ergste gevallen denk je: oh, dit komt niet meer goed, werkelijk, en dan weten ze zich toch te verbeteren! Komen ze met een excuus, vragen ze: mag ik weer meedoen, en dan gaan ze weer helemaal rustig mooie stukken schrijven. Dat is gewoon geweldig, ik zou het iedereen gunnen om dat mee te maken. Het zegt namelijk niet alleen iets over de dak- en thuislozen maar ook over jou en mij: ook al zit je helemaal tot aan de stront in de goot, je kan je op een of andere manier altijd herstellen en erbovenuit stijgen.'

Je bent met je nieuwe boek helemaal in de huid van je vader gekropen

'Ja, en het is heel wonderlijk dat het zo makkelijk ging. Ik vond dat namelijk bij dit boek het spannendste om te doen. Ik wilde hem ook op een bepaalde manier recht doen, als een compleet mens en niet alleen maar als psychiatrische patiënt. Hij zat nog wel in die instelling, maar hij was, zeker op het eind van zijn leven, vrij van angsten en gedroeg zich heel gewoon. Het allermoeilijkst om te schrijven waren de pijnlijke scènes uit mijn jeugd. Die heb ik er pas later ingeschreven. Dat-ie ineens zo ziek werd toen ik twaalf was, bijvoorbeeld. Dat ik hem zoveel jaren niet heb willen zien. En dat ik hem mijn huis uit zette toen ik zwanger was en hij op bezoek kwam.

Mijn vader is twee weken voor het manuscript klaar was overleden. Maar hij wist dat dit boek aan hem was opgedragen. En daarmee is het ook echt mooi afgesloten. Hij vond het heel spannend, was er trots op en hij wist ook dat sommige passages erg pijnlijk waren. En dat vind ik nou groots van mijn vader, dat je je kind de ruimte geeft om ook over dat deel te schrijven dat moeilijk is. Waar menigeeen zou zeggen: ga de vuile was niet buiten hangen, maar dat heeft hij nooit gedaan, dat vind ik zó knap...'

De nieuwe roman van Christine Otten, *Om adem te kunnen halen*, verscheen bij uitgeverij Atlas Contact. In het Bijlmerpark Theater leidt Otten het succesvolle programma *Bijlmer Boekt!*, een revue voor zwarte schrijvers en dichters in Nederland.

Meer informatie: www.christineotten.nl.